

TULLEMINEK

libreto Jan Kaus

redaktsioon Taago Tubin / Märt-Matis Lill

muusika Märt-Matis Lill

Vanemuine 2016 / 2017

OSALISED:

Kangelane

Kangelase sõber

Jaan (tenor)

Juhan (bariton)

Sõdur 1 (tenor)

Sõdur 2 (bariton)

Rooduülem

Ülemjuhataja

Andromache / Hääl / laulja alguses

Tüdruk 1 (*kirjad*)

Tüdruk 2 (Sopr 1)

Tüdruk 3 (Sopr 2)

Esimene proua (metso)

Teine proua (metso)

Desertöör (Juhan)

Kandja 1 (Sõdur 1)

Kandja 2 (Sõdur 2)

Halastajaõed (Tüdruk 2 & Tüdruk 3)

KOOR

I VAATUS

Kohvik mere ääres, kergelt häälest ära klaver, kontrabass, laulja. Suur mitmekorruseline maja, mille akendel naised (koor).

1.1

Kõnesumin. Klaverimäng. Esiplaanile ilmuvad Kangelane ja tema sõber. Rahulik meeleolu.

KANGELASE SÕBER: Tunned, midagi on õhus?

KANGELANE: Tunnen, miski rõhub, juba kaua. Kuigi ma ei tea, kas on see õhus, pigem tuha all. Miski miilab inimestes.

KANGELASE SÕBER: Rahutus. Erutus. Ärritus. Tunded tahtmas lahendust. See tähendab, et inimesed hakkavad ärkama!

KANGELANE: Mis sa sellega mõtled?

KANGELASE SÕBER: Ma pole ainus, kes mõtleb: kaua võib? Siinamaani on lahendamata see piiritüli. Nad ostavad siin maju ja maid kokku. Ma olen alati öelnud ...

KANGELANE: Ja-jaa, ma tean, et parim kaitse on rünnak.

KANGELASE SÕBER: Just! Nad on juba tükk aega vastu hambaid kerjanud.

KANGELANE: Aga, mina jälle usun et ...

KANGELASE SÕBER: Ja, ma tean. Aga kallid sõber, ohul ei saa ju lasta igavesti kasvada...

KANGELANE: Aga kui me neist asjust räägiksime...

KANGELASE SÕBER: Kui kaua jõuab neid jutte veeretada? Aasta? Kümme aastat? Igavesti? Jutud-jutud-jutud, need ei vii kuhugi. Kuula!

1.2

Lisanduvad järk-järgult üksikud orkestri instrumendid

Kaks prouat kohvilaua taga / Juhan, Jaan ja veel kaks noorukit (hilisemad Sõdur1 ja Sõdur2) neid jälgimas.

ESIMENE PROUA: Mis vahet õieti, kas parem kallas meile jääb?

TEINE PROUA: Kuid parim kalapüügikoht siis nende maale jääb!

Pealegi, kes on neid varem kombekaina näinud?

ESIMENE PROUA: Nende mehed lihtsalt teisiti on riides käinud.

Nad joovad kohvi piimaga, meie aga ilma.

TEINE PROUA: Aga piim see kohvis hakkab hingele ja silma!

JAAN, SÕDUR 1 ja SÕDUR 2:

S2: Vaadake neid tantesid, neid peeneid paberosse.

J: Neid pilgareid, mille varjus uinutame masse.

S2: Üks jutt teist tagant kihutab, S1: teineteise sabas.

S1: Kuulujutte tulvil soo, S2: täis silmakirja raba!

J & S2: Parem peksta vaenlast kui peksta keelt!

ESIMENE PROUA: Nad söövad pööripäeval liha, meie aga mitte.

TEINE PROUA: Jõledus, õgardlust ei seedida saa mitte!

ESIMENE PROUA: Neid elab omajagu ka ju meie kodumaal.

TEINE PROUA: Mida nad siin üldse teevad, aru ma ei saa!

ESIMENE PROUA: Samalaadi õigused neil südamel on vist...

TEINE PROUA: Vaat kus tulid, vaja veel neil erikohtlemist!

JAAN, SÕDUR 1 ja SÕDUR 2:

S2: Õudne, kui vaid rahulolu anda on me ajal.

J: Kui vaid vesi vere asemel sisemuses kajab.

S1: Ma tahan kuuma õnne, mis voolaks nagu laava!

S 2: Tulgu see siis kasvõi kõige lahtisemast haavast!

J & S 2: Parem peksta vaenlast kui peksta keelt!

ESIMENE PROUA: Me erinevus ainult on, mul paistab, juhuslik...

TEINE PROUA: Ei iial, armas sõber, nii, see on just saatuslik!

ESIMENE PROUA: Kui kaua veel nii räägid, sõnadest siis saavad teod.

TEINE PROUA: Ja õige ongi, kui end lõpuks tegudega seod!

JAAN, SÕDUR 1 JA SÕDUR 2:

S1: Pisut rohkem tunda vaid, elu pulsil püsida!

J: Mis mõtet on neid maitsvaid kringleid nüsida?

S1: Te vaadake neid lürpijaid, seda jahtund lurri!

J: Kõiksugu jõudeelu mind ajab kergelt turri!

J & S1: Vaja peksta vaenlast, mitte peksta keelt!

KANGELANE: Mul on ka üks lauluke, mis mul viimastel päevadel meeltes mõlgub.

ANDROMACHE: Ei usalda ma sõja vaimustust,
sellest püsivalt mul meel on must.

KANGELASE SÕBER: Melanhoolik, kui ei paranda sind haud,
siis ehk kaevik!

KANGELANE: Mis te sellisest laulukesest arvate?

ANDROMACHE: Pisut aega, pisut aega oleks vaja.

Äkki hoiaks alles see siis rahulikud ajad?

KANGELASE SÕBER: Aga mis siis, kui vaenlane meid ise ründab?
Ta on meid ähvardanud?

JAAN: Sina räägid, kena kõik: rahu ja rahu!

Kuni sulle otsa vahib võõras kahur!

S 2: Parem ise olla ründes ennetavalt,

J & S 2: Eemaldame ohu ilmaelu lavalt.

KANGELANE: Ma ei tea, suur tükk, see ajab suu lõhki...

KANGELASE SÕBER: Õige, suurtükk! Kahuri vastu aitab ainult suurtükk!

KANGELANE (*loeb ajalehte*): Kuulge, siin kirjutab, et sündis
kahe peaga vasikas. Väga huvitav.

KANGELASE SÕBER (*Kangelasele*): Lähme! Paneme ennast kirja!

NAISED AKNAL (KOOR):

Selliseid mehi me tahame, jah, me tahame teid!

Me tahame teid nüüd minema mööda sõjateid!

Te kaitseks me parimad soovid, me süda üleni soe.

Tunnid, mis lahus oldud, te kuulsuse ees ei loe!

Kangelane järgneb vastumeelselt oma sõbrale. Lähuvad ka teised kaks noorukit, jäävad Juhan ja Jaan. Mingi kummaline heli, mis paneb kõik tarduma.

Kõik jääb vaikseks, tardub omal moel.

1.3

JAAN: Noh?

JUHAN: Ma ei tea.

JAAN: Ma tean. Oleme seitseteist, liig noored.

JUHAN: Ma ei tea.

JAAN: Koju jääda oleks liiga suur koorem.

JUHAN: Ma ei tea.

JAAN: Meil seda sõda vaja on, see ei kesta kaua.

JUHAN: Ma ei tea.

JAAN: Kui oleks univorm, kohe siit ma saaksin laua. (*viipab käega kohviku suunas*).

JUHAN: Jah. Võib-olla.

JAAN: See sõda enne läbi saab, kui alatagi jõuab.

JUHAN: Jah. Võib-olla.

JAAN: Seetõttu aastakese meie noorest elust nõuab.

JUHAN: Jah. Võib-olla.

Kaks kohvikus istuvat tütarlast märkavad poisse. Üks neist tõuseb ja läheb poiste juurde. Nad jäävad kohmetult vastamisi seisma. Tüdruk sobrab käekotis ja võtab sealt järgemisi kaks suurt ja valget sulge. Ta ulatab suled poistele.

JUHAN: Mulle?

TÜDRUK 2: Sulle-sulle.

JUHAN: Mille eest?

TÜDRUK 3: Kuna sa oled veel siin.

JUHAN: Kus ma siis peaksin olema?

TÜDRUK 2: Kahju, et sa seda küsid.

JUHAN: Miks kahju?

TÜDRUK 3: Mitte isegi kahju. Häbi. Häbi on!

TÜDRUKUD KOOS: Häbi! Häbi!

Tüdruk pöörab ümber. Jääb seisma ja vaatab veel kord Juhanit.

TÜDRUK 2: Teised teievanused puhuvad praegu pasunaid,

TÜDRUK 3: lehvitavad lippe,

TÜDRUK 2: välgutavad mõõku.

TÜDRUKUD KOOS: Häbi! Häbi!

JUHAN: Ma olen alles seitseteist.

TÜDRUK 2 & 3: Meie iga ei sõltu enam meist.

Jaan vaatab sulgesid, haarab Juhani tema sule, astub nendega kohvikulaua juurde ning pistab suled kohvitassi. Leotab sulgesid kohvis ning tõmbab välja mustad suled. Kleebib need endale ja Juhani vuntsideks. Tüdrukud noogutavad heakskiitvalt.

NAISED AKNAL: Selliseid lapsi me tahame, jah, me tahame teid!

Me tahame minema teid mööda neid sõjateid.

Te kaitseks me parimad soovid, me süda üleni soe.

Tunnid, mis lahus oldud, te kuulsuse ees ei loe!

- **Vaimustus, tseremooniad, pidu.**

Järgneva laulu ajal ajavad mehed endale sõdurivarustuse selga, rivistuvad ja hakkavad liikuma, laulu lõpuks nad marsivad. Lauluga s.a. koori "Ilias".

1.4

SÕDURID: Olgu sõnad tulvil vaimustust,

maa me häälte kogupaugust must!

Kaalutlustel' näitame nüüd ust,
rivis rünnakem me ebalust!

METSO1 & METSO 2:

Kui mesilinnud,
kes mäe kiviurgudes lendavad lakkamatult:
pere üks sealt teisele järgneb,
et kevadõitele siis kobaratena rutata võidu -
nii tulid arvutud hõimud laevade juurest
paksudes parvedes
nüüd väehulkade koondumiskohta,
vee sügavpõhjase randa.
Oigas raskesti maapind, kui sinna suundusid kõik,
ja kõlas lõputu lärm.

NAISED: Röömsalt, Atreid, mine sa
Troojasse Ilioni linna.
Röömsalt naase sealt jälle,
tuues kaasa uhkeima saagi.
Röömsalt, Atreid, mine sa
Troojasse Ilioni linna.

SOPRAN 1 & SOPRAN 2:

Nii olid tormamas rinnad ja meeled rahvaste hulkadel.
Liikuma löi kõik vägi,
nii kui mere määratud lained laial Ikaria veel,
mis undab ja mõurab ja lainetab üles ja alla -
lainetas nii ka ahhailaste hulk.
Kõik, karjudes röömsalt, tormasid edasi

ja jooksjate jalge alt keerles pilvena tolm.
Õhinal mehed üksteist käskisid
kähku kahmata piikidest kinni
ja visata kiirelt need lendu.

NAISED: Röömsalt, Atreid, mine sa
Troojasse Ilioni linna.
Röömsalt naase sealt jälle,
tuues kaasa uhkeima saagi.
Mine Atreid, mine
Troojasse Ilioni linna.
Röömsalt laasta seda!

SOPRAN 1 & 2 ja METSO 1 & 2:
Ei rahu ainsaksi hetkeks, või siis ainult,
et öö kisub laiali võitlejad vaprad.
Küll higist tilgub seal mitmelgi rihm,
mis kaitsevat kilpi kannab ta rinna ees
ja käsivars oda hoidmisest raugab.
Kaetud on higist ka traavlid,
kes kaarikut välkuvat veavad.
Ärgu ahhailaste seast koju ruttama kippugu keegi,
enne kui on magand koos mõne Ilioni naisega voodis.

SÕDURID: Saatku sõjakäiku võidu kaja,
mehisus las taga mehi ajab.
Staaptideks nüüd tehtagu me majad,
kaevikuiks me tänavad kui vaja!

NAISED: Mine Atreid, mine
Troojasse Ilioni linna.
Röömsalt laasta seda
ja hävita viimseni kõik!

Muusika lõppeb

KOOR: Kiire, kiire on nihutada piire!

SÕDURID (*rääkides, samal ajal all Koor kordab marssides "Kiire, kiire jne):*

Tekkis seal kõigile rindu jõud

visalt ning väsimatult nüüd võidelda vaenlase vastu.

Näis sõda sel hetkel iga üksiku meeletki armsam

kui kallile kodurannale sõit oma laevadel õõnsail.

Nii nagu kõikjäreav leek mäeharjadel metsasid neelab

lõppematult laiu ja kuma sest kõrgele, kaugale helgib -

nii nüüd marssiva väe vasest välkuvast kõrgele kiirgas

helk imetaoline: see läbi eetri ka taevani tungis.

Blackout. All kõlab elektrooniline staatiline heli ja aeg-ajalt mõned üksikud trummilöögid.

1.5

HÄÄL: No-ja-siis ma andsingi ennast üles: see oli siis kui sõdurid mööda marssisid. Ma läksin nende järele marssima ja hüüdsin temale:

"Siin ma olen ja siia ma jään!" Me marssisime hulk aega. Järjest tänavad, ikka tänavad. Tänavatel kodanikud, nende naised, kõik karjuvad, tervitavad meid, loobivad lilli. Lilli lendas elumajadest, väljakutel, kirikutreppidelt, rahvasummast turu juures... jah tõesti, patrioote jagus kõvasti!

Aga siis hakkas patrioote vähemaks jääma... ja tervitusi jäi aina vähemaks ja lõpuks ei tervitanud meid enam üldse mitte keegi. Kas me oolemegi täiesti üksi?

2.1

ROODUÜLEM: Sammu marss!

Eilses elus tantsisite valssi,
nüüd aga vantsite mul marssi!
Laulule - tuld!

JAAN: Mees pole loodud lomberdajaks,
koduõues komberdajaks,

SÕDUR 1: ahjuhargi armastajaks.

JAAN: Mees on tehtud tööde tarvis,
vaenu vasta võidu tarvis!

SÕDUR 1: Ma läen linna liisku võtma -

JAAN: liisku võtan, sõtta tõttan.

SÕDUR 1: Seal soen ennast saksa moodi,

JAAN: harin ennast härra moodi.

SÕDUR 1: Viskan riide täiest ahju,

J & S1: musta kuube kuuma ahju,

SÕDUR 1: viskan viisud, kas sest kahju.

J & S1: Soldatiks saan, sõjameheks,
rauast kübara saan pähe,

SÕDUR 2: ausa halli mundri selga.

Siis mina jätan jumalaga
teid ma rõõmsa südamega.

SÕDUR 2: Võtan püssi varnalt kätte,
panen vööle võõrast mõeka.

J & S1: Ma lähen sõtta sõrgemaie,

J, S1 & S2: Vene väge värvimaie,

JAAN, JUHAN, S1 & S2: Prantsusmaale paugutama,
Inglismanti hirmutama.

KANGELASE SÕBER (*Kangelasele*): Raske on.

KANGELANE: Kui kuidagi ei saa, siis kuidagi ikka...

ROODUÜLEM: Mis seal on?

KANGELANE: Ei midagi!

ROODUÜLEM: Reamees! Laul lahti!

KANGELANE: Kui kuidagi ei saa, siis kuidagi ikka saab.

Kui kuidagi ei saa...

JAAN: Kui kuidagi ei saa,
siis kuidagi ikka saab!

SÕDUR 2: Kui kuidagi ei saa,
siis kuidagi ikka. Kuidagi, kuidagi ikka ...

SÕDUR 1: Kui kuidagi ei saa,
siis kuidagi ikka, kuidagi ikka...

JUHAN: Kui kuidagi ei saa, siis kuidagi ikka.
Kuidagi ikka... ikka...

Laulu ajal hakkab sadama, lausa kallama. Maapind muutub nätskeks, hoides otsekui meeste jalgu kinni.

Tüdruk 1 avab kirja ja hakkab seda ette lugema.

2.2

TÜDRUK 1 (*loeb*): Kallis, mõtlen sinule ja sellele, kuidas sa oma käsi pesed. Ootad oma mehelt kirja, kus ta kirjutaks endast ja oma kamraadidest päikeseloojangus, vaenlase kuulid kõrvus vilistamas ja ohte trotsides sinise laotuse poole vaatamas. Midagi sellist me kõik ootasime.

Kallis, sind võib-olla üllatab, aga mul ei ole sulle tegelikult rääkida millestki muust kui lõputust porist. Pori, pori, pori, igal pool: pommi aukude sees, pommi aukude ees, pommi aukude taga. Meil on nüüd "pori-jalad", see tähendab, et meie varbad lihtsalt mädanevad otsast.

Pori on huvitav asi, eriti kui sa elad selle sees. See pole ei maa ega vesi, pori suudab olla samaaegselt tahke ja vedel. Porist eemale pole võimalik saada. Ta imbub igale poole. Teda tuleb koguaeg juurde.

JUHAN: Äрге nutke, nurme neiud,
kurvastage, kulla pruudid,
haletsege, Harju piiad,

JAAN: Viru valgepää-juuksed!

JUHAN: Ei mina karda linna liisku -

JAAN: linna liisku, mõisa mõetu.

JUHAN: Ära mina tulen linna liiskust -
linna liiskust, mõisa mõedust,
ära tohteri toasta.

SÕDURID (KOOR): Kui kuidagi ei saa, siis kuidagi...

JUHAN: Ära mina tulin erra käesta,
ära tohteri tuasta -

JAAN: linna liisk jäi võttematta,
mõisa mõet jäi mõõtematta.

JUHAN: Tohter jäi torisemaie,
vene vahid vandumaie,

JAAN: sanderid sajatamaie,
minu pea jäi piiramatta.

SÕDURID (KOOR): Kui kuidagi ei saa, siis kuidagi ikka...

JUHAN: Astusin mina alla linna,

JAAN: siis tegin linnas kolmed kurjad:
Koinasin kojaemanda,
painasin pagarinaise,
pistsin piimäneitsikese.

JUHAN: Siis sain linnast lippamaie.

JAAN: Turu jäi tudisemaie,
alev jäi haletsemaie.

SÕDURID (KOOR): Kui kuidagi, siis ikka kuidagi...

JUHAN: Kui sain linnast lippamaie
võtsin süödella huosta,
kaisutella korpi ruuna.

JUHAN & JAAN: Kuni minu täkk sai täisi süönüd,
täisi süönüd, täisi juonud.

SÕDURID (KOOR): Kuidagi ikka, kuidagi...

JUHAN: Vastu tuli neiu nuori.
Neid läks vettä vinnamaie,

JUHAN & JAAN: kuldakuoku kainelassa,
obeämbəri kääessa.

JAAN: Mina aga sõitessa järele.
Kutsusin neidu kuusikusse
avitelin haavikusse.

SÕDURID (KOOR): Kuidagi, kuidagi ikka, kuidagi...

JAAN: Juba tuli, juba tuli neiukene,

JUHAN & JAAN: juba tuli juurde jutustama:

S1: "Migäs sinul, migäs sinul, peiukene
migäs sinul püksis püllerdeleb,

S1 & S2: ja sinu housus hollerdeleb,
ja sinu kaltsus kallerdeleb?"

JAAN & JUHAN: "Tüömies kange, pää punane,
sie tegeb naisil naljatembud,
piigalapsil pikked tembud."

SÕDURID (KOOR): Kuidagi, kuidagi, kuidagi...

S1 & S2: "Peiukene, poisikene,
mis sinu püksist püsti tõuseb?"

JAAN, JUHAN, S1 & S2: "Türa mul, türa mul, neitsikene,
türa mul püksist püsti tõuseb.

See tahab täna tüöle minna,
kara karuje sagama,

S1 & S2: ora oigusta pidama."

JAAN, JUHAN, S1, S2 ja KOOR:

Kui kuidagi ei saa, siis kuidagi,
kuidagi ikka, kuidagi, kuidagi...
Kuidagi, kuidagi, kuidagi...

ROODUÜLEM: Stopp! Puhkus!

2.3

Sõdurid vajuvad maha. Varsti nad norskavad - seegi võiks käia marsitaktis.

Ainult Kangelane ei saa und, ta ajab ennast püsti ja kõnnib meeste vahel.

Vaikus.

Aeglaselt, sujuvalt ja märkamatu teksti alla tekib unelaulu motiiv orkestris

KANGELANE: Mis minuga on... Miks ma magada ei saa.

Ja mis neil on. Miks nad usuvad seda, mida nad usuvad. Näiteks, et sõda saab kiiresti läbi. Või, et sõjad ei kesta kunagi kaua. Aga saja-aastane sõda. Või kas või Kolmekümne-aastane sõda. Lähed kahekümneselt, tagasi tuled viiekümneselt. Kui tuled. Ahh, ma vist ajan jama. Ajad on muutunud, kõik asjad käivad kiiremini.

Kangelase sõber ajab ennast üles ja tuleb Kangelase juurde.

KANGELASE SÕBER: Mul on hirm.

KANGELANE (*mõtlikult noogutades*): Oleme juba rindele lähedal.

KANGELASE SÕBER: Ei, mitte sellepärast. Kõik räägivad, et sõda saab olema lühike, jah?

KANGELANE: Jah. Ma ei tea. Ma loodan.

KANGELASE SÕBER: Nojah... aga mis siis saab, kui sõda saab liiga kiiresti otsa? Kui me ei jõuagi sõtta? Mul on hirm, et ma jään kõigest sellest ilma. Mul jääb kõik nägemata. Kuidas ma siis koju tagasi lähen?

Nad vaatavad pisut tõtt, siis heidab sõber magama ja norskab edasi. Kangelane heidab ka pikali ja samal ajal ajab rooduülem ennast püsti. Ta kuulatab.

UNELAUL (NAISED):

Õhtu tagasi toob kõik,
mis laiali pillad koit.

Toob lamba, toob kitse,
toob emale tagasi lapse.

NAISSOLISTID (Sopran 1&2) ja KOOR (*laulab eelnevalt all*):

Nõnda siis Argose hõimud nüüd

laevade juurest ja laagrist

karjudes söötsid Skamandrose orgu,

et võppus sest maapind.

Saabudes seisma nad jäid, ääretul hulgal,

nii kui kevadkuul tuleb lehti ja õisi.

Arvutult nii nagu kärbsed,

kes karjaaedade ümber mustava parvena

on üha lendlemas leitsakus kuumas -

arvutult nii ka ahhailasi seisis Ilioni hulkade ees,

ihast hõõgudes - tappa neid kõiki.

Äkiline muusikaline kontrast

Vaikust rebestab pommiplahvatus, magavatele sõduritele lendab kaela mullatükke.

ROODUÜLEM: Üles-üles! Kiiresti! Üles!

Plahvatuste all hakatakse kaevuma. Kusagilt ilmuvad suured liivakotid, mis mõeldud kaevikute kaitsmiseks. Kõik kõhivad, ahivad, hingeldavad.

Rooduülem turgutab igaüht rummiga.

Fookus naistele, mehed s. a. hingeldavad, värisevad pommišokist.

NAISED (KOOR):

Õhtu tagasi toob kõik,
mis laiali pillas kirgas koit.

NAISSOLISTID (Metso 1 &2):

Karjudes Troojamaa väed nagu linnud ründepeale läksid.

Kõrgel taeva all nii kured karjudes lendavad parves...

Vaprusest õhkudes ent tulid vaikselt ahhailaste hulgad,
sees süda kindel ja üks teist surmani toetama valmis.

Nii nagu paks udu, mis kagust tülles mäed mähib peitu -
niisama paks tihe tolm nüüd käijate jalge alt
tõusis pilvena kõrgele...

Naised vajuvad tagasi poolhämärusse. Nohinad, jalgade sahinad, ohked, köhatused.

2.4

* **Kangelane ja Hääl.**

Sõdurid koperdavad pooloimetuna ringi. Jook vabastab neid aegamisi, nad saavad aeglaselt oma hääle tagasi. Mehed puhastavad kurku, mõni üllatub omaenda hääle peale. Keegi teeb üles tule, mille valgust ennast soojendatakse ja riideid kuivama riputatakse. Kangelane vaatab seda pealt, joomisega ei ühine, vaid istub niisama.

JAAN (*püüab jutuotsa lahti teha, oma bravuuri tagasi saad*): Tore... Tore marss oli!

JUHAN: ...

JAAN: Tore.

JUHAN: Tore? Tore?

JAAN: Mis...? Mis sul on?

JUHAN: Sa ütlesid tore.

JAAN: Tore on... tore sõna.

SÕDUR 1: Parem kui... tare. Või tõre.

JAAN: Sa oled tõre. Ära ole tõre, ole tore.

JUHAN: Misasja? Käi perse!

JAAN: Kuule! Kuule nüüd. (*Juhanile pudelit ulatades*)

Sa... Sa ära mõtle liiga palju.

SÕDUR 1: Või hoopis mõtle, mis meil paistab!

JUHAN: Mis siis?

JAAN, S 1 ja S 2: Kuulsus! Aumärk! Aurist!

Jaan kargab püsti nagu üleskeeratud nukk, on saamas katkestuste ja raskustega oma vana kõneviisi tagasi, aga esitab seda omamoodi deliiriumis.

JAAN: Vaenlased vaid oodaku - raiun neisse tänavaid.

Jah... siis... ah jah... nad teevad... ai!

Mõista, meil on võimalus... on jah, täna vaid!

S2: Mul on miski... see kodumaa... suur ja lai...

S1: Mul on kaunis kaasa, isal-emal palju puid ja maid...

JAAN: Aga kõik see kaob, kui silman rindel masinaid.

S1 & S2: Ma ise masin, kellest algab ofensiiv ja raid!

S2: Olen see, kellest kangelase inimesed said!

JUHAN: Kuulge, minge perse!

JAAN: Ära ole mingi naine!

Su mõte jääb siin liiga kaineks.

JAAN & S1: Sa pole mingi lehviv vaim, eks!

JAAN: Elujoon sul hargneb suheteks.

JAAN & S1: Kõige tähtsaim neist on riik!

Siin lugu nii, et võimatu on viik.

Kas allud sa või jääd arutlema,
kahtlema ja kahetsema.

Meelt võid avaldada, aeg-ajalt,
kuid püsi ikka kohustuste rajal!

S1 (*sõbramehelikult*): Nüüd vähem möla, rohkem kohust!

JUHAN: Mine putsi!

S 1: Mis siis, et eemal-kaugel kodust...

Juhan kummutab pudelist. Ülemeelik Jaan näeb istuvat Kangelast, läheb kallistab teda, et tema tuju parandada.

JAAN (*osutab Kangelasele*): Veel üks liiga mõtlik mees.

Aga vahva sell, täitsamees!

S1 & S2: Vähem möla, rohkem kohust!

JAAN (*hüüdes*): Nüüd kõik sõjatantsule!

Joobunud mehed hakkavad pööraselt Kangelase ümber tantsima. Pudeli käib käest kätte, iga kord antakse üksteisele au. Üksteise järel varisevad nad põrandale, kuni kõik hunnikus magama jäävad. Kui tants vaikib, kostab taamalt mürinat - suurtükid. Miski välgatab - nagu läbistaks ruumi helgiheitja tuli. See ehmatas Kangelase üles.

2.5

KANGELANE: Kes seal on?

Ma nägin unes Häält... Häält, mis oli üks ja oli tuhat... Tuhatainsus...

Tal oli kuju, ta muutus, ta vormus, õhk vibreeris ta ümber... jõgi kobrutas,

tulejõgi, maa seest... maa seest, kust tuli tükke, sosinaid... käskluste

karjeid... maa seest kostis kabjaplagin, ajujaht, süütenööri raksak...

rataste kägin... roomikute ragin... oiged, oiged, tükid... silmad, mis otsivad

kaevikust taevast ... Ilma oieteta Hääl ei saa... Hääl ei armasta sõnu...

ta vajab neid, aga mõnikord saab imagi hakkama... Kuidas tunda,

et sõda on õige? Oiged, mis lämmatavad kõiki teisi hääli... sammud,

palju samme, saapad poris, hobuste kabjad... rotid... Ema! Ema!...

Raketid valgustavad murduvaid puid, murduvaid luid...

Vaikus... lämmatav vaikus... Ma näen... keegi tuleb... tungib sellest Häälest

läbi... teda ei saa hävitada... tema vaikimist ei suuda Hääl lämmatada...

Ta tuleb ja lohutab, kuigi see on võimatu...

Kangelane vajub uuesti magama / toa mustendavasse nurka ilmub Andromache.

Andromache käib ühe mehe juurest teise juurde, ehmatades neid korraks ärkvele, silitades

nende päid, patsutades neile õlale, misjärel iga mees jälle pikali vajub. Andromache ei räägi, ümisedes vaikselt oma hilisemat laulu, arusaamatus keeles. Mehed ise ärkavad ehmudes üles.

SÕDUR 1 (*ehmunult ärgates, pimedust jõllitades*): See kuul, mis sind tapab, ei tee häält.

SÕDUR 2: Surmal on ainult siis hääl, kui sa pole tal veel plaanis.

KANGELANE: Aga hääli on tal palju.

JAAN: Kas kuul kõlab teisiti kui šrapnell?

KANGELASE SÕBER: Sõjas võib päev meenutada ööd.

JUHAN: Sõjas võib öö meenutada päeva.

Lööb valgeks. Andromache kaob. Juhan kohmitseb ärgates taskust välja valge taskuräti ja pühib sellega endal laupa.

3.1

ROODUÜLEM: Reamees, mis see on?

JUHAN: See? See on taskurätt. Mul on neid mitu, võin anda.

ROODUÜLEM: Jätta! Mitte kanda! (*Rebib rätiku Juhani taskust välja.*)

JUHAN: Ma ei saa aru, härra ülem. Pole ilus, kui sõduril on nina vesine.

ROODUÜLEM: Vesine nina? Vesine nina? Kui sõdur tahab alla anda (*lehvitab rätikuga, virutades selle lõpuks maha*), siis saab ta... siis saab ta...

Nende lähedal plahvatab pomm, nad varjuvad.

* Rinne. Tohtu segadus. Masinlikkus, sõjadeliirium.

3.2

Porised sõdurid süütavad sigaretid ning samal ajal süttivad taevas tähed.

JAAN: Taevas on tähed ja maa peal on pori.

KANGELASE SÕBER: Tähed on ilusad, pori on kole.

JUHAN: Tähed on mõttetud ja pori on mõttetu.

SÕDUR 1: Aga pori on mõttetum kui tähed.

SÕDUR 2: Tähtede sisse pole võimalik ära uppuda.

JUHAN: Tähtedest pole mingit kasu.

KANGELANE: Sellest porist siin on veel vähem kasu.

Ilmub ülemjuhataja. Ülemjuhataja palub rooduülemal istuda. Rooduülem ei tunne ennast kõige paremini. Ülemjuhataja vaatab teda naeratades.

ÜLEMJUHATAJA: Kuidas siis tunned ennast?

ROODUÜLEM: Nagu sõda ikka, vend on kaugel vennast.

ÜLEMJUHATAJA: Pole muret, sõda ei saa kaua kesta.

ROODUÜLEM: Tohohh?!?

Rooduülem vaatab teda üllatunult. Ülemjuhataja süütab mõnuga sigari.

ÜLEMJUHATAJA: Me võime tunda end päris kindlalt. Meil on suurtükivägi, jalavägi, ratsavägi. Aga kui me tahame kiiresti võitu saavutada, siis... sellest ei piisa! (*Rooduülem noogutab vaimustunult*)

ROODUÜLEM (*vaimustunult*): Mis toob meile võidu?

See on palju püsse-pomme. Aga sest ei piisa. Nende relvadega ei too võitu homme.

ÜLEMJUHATAJA: Meile kuluks ära relv, mis toimiks nagu pomm, aga ilma hääleta. (*Rooduülem vahib teda hämmastunult*). Ma ei saa sest hetkel rääkida, see on veel praegu saladus.

ROODUÜLEM (*ärgates justkui tardumusest*): Meil on vaja miskit, mille hääl on vaevu tajutav. Saladust, mu härra, see, mis põlvili neid vajutab.

Ülemjuhataja tõmbab sügava mahvi ja puhub suitsu. Tähed hakkavad kasvama, korraga on kuulda vilinat ja mürinat ning tähed muutuvad pommideks, mis alla langevad. Taevas süttivad uued tähed. Nais(t)e laulu ajal hakkavad nad ükshaaval kustuma.

3.3

KOOR (NAISED):

Õhtu ära viib kõik,
mis on kokku kogund koit.
Viib lamba, viib kitse,
viib ema käest lapse.

(See jääb alla järgnevale):

Kaevikus koidab uus päev. Korruga ilmub vaenlase kaeviku osast suits. Rooduülem kargab püsti.

ROODUÜLEM: Tähelepanu! Tuld!

Mehed haaravad vintpüssid, suunates need vaenlase kaevikupoolele. Suits ligineb, kuid ühtegi meest pole näha. Sõdurid vaatavad talle segaduses otsa.

Suits on juba nende juures.

ROODUÜLEM: Tulistage vaenlast! Tulistage!

Sõdurid tulistavad kõhides. Varsti kõhivad kõik ning mõni juba nii tugevasti, et pillab püssi käest. Rooduülem taipab äkki ja jagab meestele gaasimaskid. Sõdurid näevad neid esimest korda. Keegi ei mõista nendega midagi peale hakata, rooduülem nende hulgas.

Üks sõdureist haarab gaasimaski ja kabuhirmu jõul tõmbab selle endale õigesti pähe.

Teised järgivad tema eeskuju, kuigi mõni mees kukub ka pikali ja jääb lamama. Suits matab mehed endasse.

3.4

TÜDRUK 1 *(kirja lugedes):* Olen ma siis äkki ainus argpüks maa peal?

Kohutav!... Kukkunud tuhandete kangelaslike märatsevate hullude keskele, kes kõik hambuni relvastatud? Kiivriga, kiivrita, hobustel, vankritel, kisendavad, vilistavad, lasevad, sepitsevad, lendavad, kaevavad, roomavad, ratsutavad - kõik järsku maa peale kinni pandud nagu hullumaja kongi, valmis ära hävitama kõik, mis elab ja hingab: Trooja, Ahhaia, terve maailma.

Metsikumad kui marutõbised koerad, sest nad jumaldavad oma raevu ja metsikust, ja koerad seda ei tee. Sada tuhat korda metsikumad kui sada tuhat marutõbist koera, ja sada tuhat korda hullemad elajad.

KOOR (NAISED):

Õhtu ära viib kõik,
mis on kokku kogund koit.

Viib lamba, viib kitse,
viib ema käest lapse.

KOOR:

Kes see tõi sõjasõnumid,
kes see kandis vainukeeled? - Sõtta!

Arak tõi sõjasõnumid,
Vares kandis vainukeeled. - Sõtta!

Valgus langeb Kangelasele, kes "klopib" kamraadid maast ülesse ja rivikorda.

3.5

NAISSOLISTID (*sopranid*):

Kui mere tõttavad lained, mis, rünnates kaikuvat kallast,
voogavad lõpmatus reas -

niisama lõpmatus reas ühtsoodu ahhailaste hulga
ilionlastega jõudu nüüd tõttasid mõõtma.

Neil käske andsid pealikud vaid. Kõik muud olid vait.

Oleks olnud arvata raske,
et rinnus on hääl ka neil hulkadel suurtel.

Vaikides sammusid kõik, oma juhtisid kartes.

Ja kiiskas kaugele väik ja helk
keha katvaist kirjatuist rakmeist.

KOOR:

Kes see tõi sõjasõnumid?
Arak tõi sõjasõnumid. - Sõtta!

SOLISTID:

Ent nagu lambad,
kes täidavad õhu määgides järjest -
ilionlastest nii kisaõikeid kaikus kõikjal.

Segi siit kostis mitmeidki keeli mitmetelt maadelt.
Ühtesid ässitas Ares, ent teisi särasilmne Athena.

KOOR:

Kes see kandis vainukeeled?

Vares kandis vainukeeled. - Sõtta!

TÜDRUK 1 (*Rääkides*):

Koos tulid Õudus ja Hirm ning lõpmatult täitmatu Riidki,
kes mehi tapval Aresel õeks ning sõbraks on aina.

Sekkudes vaenlaste hulka, ta küttis nii ühtesid kui teisi,
ühtsugu kurjuses, et kõlaks raskeid oigeid veel rohkem.

KOOR:

Kes see saab sõtta minema?

Kas saab isa või saab poega?

Või saab kõige noorem poega? - Sõtta!

SOLISTID (METSO 1&2) (*Rääkides*):

Nüüd juba kohtusid vaenukad väed ühel joonel

ja seal siis pörkasid kokku nii kilbid ja piigid

kui vasksetes rüüdes meestegi jõud.

Kumerküljesed kilbid seal kilpide vastu tärtsudes lõid,

kärin lõpmatu käis ning kaugele kaikus.

KOOR:

Kõige noorem vellekene,

kõige viimsem, kõige väiksem,

see saab kõige uhkemad hobused,

kõige saksemad sadulad. - Sõtta!

SOLISTID (METSÕ 1&2): (*Lauldes*)

Kõrvuti kostsid sest
rõõmukad hõiked ja surmaga karjed,
noilt, kes tapsid, ja noilt, keda tapeti.
Maas veri voolas.

TÜDRUK 1: (*Rääkides – värsirütmi jälgimata*)

Maas veri voolas.
Nii nagu kaks jõge, mille veed mäelt kõrgelt
järske orgusid mööda hirmsaina tormavad alla,
ja orus laiuvast liidavad siis oma vood mühavõimsad.

II VAATUS

4.1

*Tulevad Rooduülem ja kaks meest, vedades kolmandat enda vahel. Mehe jalad ei kannast.
Kangelane tõttab neile appi.*

KANGELANE: Mis juhtus? Pommikild? Põletus?

ROODUÜLEM: Põletus? Jah, võib öelda küll, et põletus.

Mees põletas end nii, et seda nägu. Põletas kõik sillad nii et mühises.

KANGELANE: Mis sillad? Millest te räägite?

ROODUÜLEM: Mees ei pidanud vastu. Me peame vastu pidama.

Tema otsustas, et tema enam mitte.

*Mehed lasevad desertööri lahti, see vajub põlvili. Kangelase kaaslasted kogunevad vaikselt
nende juurde.*

ROODUÜLEM: Ta jääb nüüd teie teha.

KANGELANE: Meie teha?

ROODUÜLEM: Jah, tõstke ta püsti. Ilusti seina najale ja...

Siis võtate rivvi ja... teategi ise...

KANGELANE: Ei tea.

ROODUÜLEM: No kuidas seda öelda? Saadate ta ära...

KANGELANE: Saadame ära? Kuhu?

ROODUÜLEM: Looja karja.

Kangelane jääb desertööri vaatama, põlvitab desertööri juurde. Pakub talle suitsu.

Rooduülem hakkab tusastest sõduritest trahvikomandot moodustama.

KANGELANE: Mis juhtus?

DESERTÖÖR: Kui sa oled kõrini pasas, siis pole enam vahet, kas pask ulatub ka kõriauguni.

Desertöör ajab ennast jalule, mehed asuvad rivvi.

DESERTÖÖR: Me olime kamraadid. Verevennad...

Andsime üksteisele lubaduse...

Vaimustunud lubaduse...

Desertöör pöördub relvavendade poole, kes samal ajal valmistuvad teda maha laskma.

DESERTÖÖR: Sina ole minu kõrval ja mina sinu kõrval olen.

Sina ole minu kõrval ja mina sinu kõrval olen.

Sina ole minu kõrval ja mina sinu kõrval olen.

Sina ole minu kõrval ja ...

Siis aga tabavad rinnet pommid, maa lööb võnkuma, mehed paiskuvad laiali. Kanonaad.

Mehed varjuvad. Aga ka maa all võngub maa edasi. Kõik võngub, maa tõmbleb.

* Puhastustuli, mis põletab lõplikult kõik vaimustushüüded.

4.2

Rooduülemal ütlevad närvid üles.

ROODUÜLEM: Appi!... Me peame ründama...

Mis ma pidingi ütleva?... Appi!... Ei, ei olnud „Appi!“

SÕDUR 1(*kuivalt*): Hurraa!

ROODUÜLEM (*ehmunult*): Mida? Mida?

SÕDUR 1: Me pidime hüüdma „Hurraa!“ ja minema.

ROODUÜLEM: Kuhu? Kuhu?

SÕDUR 1: Sinna! (*Näitab näpuga üles*)

Nende kohal plahvatab pomm. Kõik lööb valgeks.

ROODUÜLEM: Ah-ah... Mehed ... (*mehisemalt*) Mehed! ... Appi! Appi!

Pommitamine lakkab lõigatult. Sõdurid pilgutavad vaikuse käes segaduses silmi. Kүүru tõmbunud roodülem ajab ennast sirgu, naerab paar korda - need naerupahvakud võiksid meenutada kuulipildujavalanguid - ning vaatab tähelepanelikult mehi. Ta püüab ennast kiiresti koguda.

ROODUÜLEM: Seda-et... Ma siin mõtlesin, et...

Kord on läinud pisut käest. Nii.. nii...

(*hüsteeriliselt*) Padrunid ja nende kestad, suitsupakid-konid...

Kaevik säravpuhtaks, enne välja siit ei roni!

Mehed vaatavad teda segadusse sattunult. Hakkavad vaikselt koristama.

ROODUÜLEM (*enesekindlamalt*):

Mõned mehed sündinud on käske kätte andma,
et korralikult rivis püsiks varvas ja siis kand ka.

Teised jälle loodud on neid käske ette kandma.

Nüüd küllaldaselt selgitusi teile olen and' ma!

Padrunid ja nende kestad, suitsupakid-konid...

Kaevik säravpuhtaks, enne välja siit ei roni!

4.3

Mehed koristavad kaevikut.

KOOR:

Kes see tõi sõjasõnumid? - Sõtta!

Arak tõi sõjasõnumid, - Sõtta!

vares kandis vaenukeeled. - Sõtta!

JUHAN (*initsieerib ja kannab kogu laulu emotsionaalsust, Jaan justkui sekundeerib*):

Vend läks aita ehtimaie,
õde järel õpetama. - Sõtta!

JAAN: Kullakallis vellekene,

JUHAN: kui sa saad sõtta minema. - Sõtta!

JAAN: Ära sina mine ette sõja

JUHAN: ega tantsi taha sõja. - Sõtta!

JAAN: Esimesed heidetakse,

JUHAN: tagumised tapetakse. - Sõtta!

JAAN: Keskmised koju tulevad,

JUHAN: keskmised koju tulevad. - Sõtta!

JAAN: Ära sina joo soovetta

JUHAN: ega joo rannavetta. - Sõtta!

JAAN: Soo on täisi surnuida,

JUHAN: rand on täisi raipeida. - Sõtta!

KANGELASE SÕBER: Millal see küll otsa saab?

Keegi ei vasta.

KANGELASE SÕBER (*valjemalt*): Kas keegi teab, millal see otsa saab?

Jaan tõstab käe. Kostab lask ja Jaan haarab käest. Ilmuvad halastajaõed ja käest haavatud Jaan kantakse laatsaretti. Rindel olijad loevad tema kirja.

JUHAN, S1 & S2 (*loevad kooris kirjast*):

Kamraadid! Nüüd olen laatsaretis nagu kodus.

Hirmsad painajad mind ründavad siin rodus.

Ma ärkvel olles mõistan: elu ongi ime,

aga ma ei tea... ei tea... siin on nii pime!

Mehed jäävad juhmit kirja vahtima. Lõpuks tõstab üks juhan aegamisi käe koos oma valge taskurätikuga. Rooduülem märkab seda ja laseb talle kuuli kuklasse.

4.4

TÜDRUK 1 (*loeb kirja*): Kallis, sa oled mulle alati öelnud, et olen hirmus tõsine. Aga eile ma just naersin. Kõva häälega, ilma igasuguse häbita. Ühesõnaga, me sattusime ühele surnule. Neid on siin palju, mõnikord lebavad nad nii tihedalt, et lihtsalt pole võimalik neile mitte peale astuda. Talvel kattuvad nad lumega, kevadel haisevad, värvi muudavad aastaringselt.

Laibahais on magus, meenutab mõningaid gaase, millega me üksteist ründame. Mõnikord laibad lõhkevad, nagu pommid. Ükskord oli meil kõva janu ning me jõime mürsulehtrist vett, kellelgi polnud jaksu seda keeta.

Alles pärast janu kustutamist märkas seersant, et lombis ulpis jalg.

Eile astus meie kapral ühele surnule kogemata peale. Laibal tuli selle peale keel suust välja. Surnu oleks otsekui meile keelt näidanud. Me hakkasime selle peale meeletult naerma. Naersime kaua, südamest. Võõra häälega.

Ma arvan, et see naer tuli elusolemisest.

4.5

SOPR 1 & 2: Kas ratsa üheskoos, siis loojangule vastu?

METSO 1 & 2: Kas vaenlane teilt kohe tee pealt ära astus?

SOPR 1 & 2: Ma kujutan, kui ilus on üks ratsavägi!

METSO 1 & 2: Kahurid kõik ritta saand, igaüks kui mägi!

Me isa meelet pisut pauku ei tee paha.

SOPR 1 & 2: Üks mees peab elus saama seista püssi taha.

METSO 1 & 2: Uskuda ei taha rindelt tulnud kirju.

SOPR 1 & 2: Neil toon on hall, ilm ise siiski kirju.

METSO 1 & 2: Kõigil praegu raske, kuid elul pole viga.

METSO 1: Kuigi arvatust on sõjal saanud pikem iga.

Jaan läheb tagasi rindele, teiste sõdurite juurde.

SOPR 1 & 2 + METSO 1 & 2:

Lahti nüüd läks värav ning väed sealt
tormasid välja jalgsi ja kaarikul.

Taas alalõpmatu lärm kajas kõikjal.

Kui aga vaenukad väed olid jõudnud ju üksühe juurde,
kõik segi paiskusid neil:

nahkkilbid ja piigid ja meeste vaskserüülise jõud.

Vihast peksti üksühe vastu kummitud plaadiga kilpe.

Ja lõpmatu lärm kajas kõikjal.

Kõrvuti kaikusid hooplevad hõisked

ja oiged ja hüüded - tapjailt ja tapetavailt.

Ning kattis maad veri voolav.

Raevunud Odysseus, Antiphose välkuva oimude kohta
paiskas siis piigi ja teiselt poolt pead
samast väljagi tungis sel terav tipp.

Ning öö üle sangari silmade langes.

Prantsas põrmu ta nii,

et rökkasid vaskised rakmed.

Hõiskasid valjult ahaid ning kiskusid endale koolnuid,
siis aga ründasid taas...

Siin Diorestki haaras ta saatus,

sest parem säär kivi pihta tal sai,

teravnurkliku, suure, pahkluu juurde;

just sealt tabas nii teda

traaklaste peamees Peiroos, Imbraose poeg.

Kummagi kõõluse ning ühes luud

puruks litsus nüüd kivi armutu.

Palveis pööras ta pea veel kalliste kaaslaste poole,
hinge heites.

Kuid kiviviskaja siis ligi jooksis - võimas Peiroos -
ning oda lõi naba kohta.

Ja välja valgus kõik sisikond.

Mehel öö üle silmade langes.

Tapjale rinda ent nüüd, nibust kõrgemal,
vaskoda viskas Thoas, Aitolia mees.

Ning piik see kopsu tal jäigi.

Jooksis ta juurde siis Thoas
ning vastase roietest kiskus määratu piigi,
ent paljastas siis oma mõõga
ja äigas sellega traaklase makku.

Ja nii temalt võttis ta hinge.

Nii lamas verd täis maal mehi ääretul hulgal.

Ei seda tööd oleks söandanud laita
küll vaatajaist keegi, kes, ise tervena veel,
seal oleks käind keset võitlejaid...

TÜDRUK 1: Palju sel päeval Ahhaia ja Ilioni poegi

seal langes kummuli põrmu

ja üksteise kõrval siis tandrile tardus.

Suur plahvatus. Kõik mattub tolmu ja suitsuga (või pimedusega). Kui see hajub, näeme laipasid. Kangelane ja tema sõber lamavad kaevikus, viimane on surmavalt haavatud.

* Kangelane augus. *Delirium vivens*.

5.1

KANGELANE: Sa jooksed verd.

KANGELASE SÕBER: Võib-olla.

KANGELANE: Sa jooksed verest tühjaks!

KANGELASE SÕBER: Võib-olla. Veri jookseb välja, vesi jookseb sisse.

KANGELANE: Me peame minema.

KANGELANE SÕBER: Mul hakkab kohe kergem.

Vesi on kergem kui veri. Selgem.

KOOR (*s.a. järgneva dialoogiga*):

Ära joo soovetta -

soo on täis surnuida.

Ära joo rannavetta -

rand on täis raipeida

Ära joo merevetta -

meri on täis meeste päida.

Ära joo Narva vetta -

Narv on täis naiste päida.

Ära joo Koiva vetta -

Koiv on täis koolja luida.

KANGELASE SÕBER: Kas need seal... (*kompab käega õhku*) ... on mäed?

KANGELANE: Kus?

KANGELASE SÕBER: Need seal... Siinsamas... Nagu oleksid siinsamas.

KANGELANE: Kas need? (*Katsub mürsulehtri krobelist serva*)

KANGELASE SÕBER: Need jah! Need on mäed, jah? Mäetipud. Me näeme siit nii kaugemale. Kui me oleksime seal, näeksime veel kaugemale.

KANGELANE: Ei... need ...

KANGELASE SÕBER: Meie kodus mägesid pole. Meil on ainult künkad.

Aga siin on mäed. Kas me nende mägede pärast neid ründasimegi, ah?

KANGELANE: Ma ei tea...

KANGELASE SÕBER: Kui lähedale võib tulla inimesele Jumala kätetöö!

KANGELANE: Neid mägesid ei teinud Jumal, vaid tavaline miin!

KANGELASE SÕBER: Sa nutad?

KANGELANE: See on sinepigaasist. Sinepigaas, see ei lähe vist enam kunagi silmadest välja.

Kangelane hakkab sigaretti läitma. Ta käed värisevad. Kõik on märg ja porine. Kangelane pomiseb midagi omaette.

KANGELASE SÕBER: Kas sa palvetad?

KANGELANE (*omaette, meeleheites*) Persse küll! (*Sõbrale*) Mida?

KANGELASE SÕBER: Ma ei näe, kas sa palvetad?

Sõjaväli mattub suitsu või uttu (gaas?). Samal ajal fookus naistele, kes loevad rindelt tulnud kirju.

5.2

TÜDRUK 1 (*loeb kirja*): Kallis, mu kehal on täisid rohkem kui meie kaunis kodulinnas inimesi. Täna kuulsin, kuidas üks täi mulle kõrva sosistas. Tal oli paljutki ette heita. Et kui pomm mind maa sisse matab, siis lämbuvad ka tema ning tema lapsed ja naised. Et kui mind kõrvetab kuum õhk, siis mina jään ellu, aga metsad ja tihnikud mu nahal kõrbevad ning koos nendega ka täide eluruum - see mille nad on auga endale kätte võidelnud. Et tema keha on täis põletushaavu, sest kui ma kustutasin koni meeleheites oma käe vastu, siis selle all põles ära tema lihane vend ja ta ise pääses napilt eluga. Et kui me vajume pidevalt sellesse porisesse vette, siis pidagu me meeles, et täidel pole lõpuseid. Ma pistsin sõrme kõrva juurde ja palusin täil sõrmeotsale ronida. Siis asetasin ma ta kaeviku servale ja palusin, et ta püüaks eluga pääseda. Vähemalt on tal võimalus. Ma küsisin täilt, kas neil on ka desertöörid ja sõjatribunal, aga sellele ta enam ei vastanud. Ma ei näinudki, mis temast sai. Meid ümbritses miski, kas gaas või udu. Ma ei näinud midagi, ainult hääled olid jäänud. Olgu, kallis, ma pean minema. Rünnak algab. Meid oli sada, nüüd on meid seitse. Aga me peame ründama. Ma loodan, et keegi meist pääseb. Kasvõi mõni täi...

5.3

ANDROMACHE (*laulab vanakreeka keeles*):

*Asia'tidos' gēs schē'ma Thē'baia' polis',
Hothēn' poth hed'nōn syn' poly'chrysō' chlidē'
Priamou' tyrān'non hes'tian' aphī'komēn,
Damar' dothei'sa pai'dopoi'os Hek'tori'
Zēlō'tos en' ge tō' prin And'romachē' chronō',
Nyn d ou' tis al'lē dys'tyches'tera' gynē'
Emou' pephy'ken hē' genē'setai' pote'.
Hētis' posin' men Hek'tor ex' Achil'leōs'
Thanont' esei'don, pai'da th hon' tiktō' posei'
Riphthen'ta pyr'gōn As'tyanakt' ap or'thiōn',
Epei' to Troi'as hei'lon Hel'lēnes' pedon'.*

(Kui uhkus oma maale, minu linn ja riik
Kus kaasa kulda, rikkust sain ma hiilgavat
Ja läksin kotta, võimul kus Píramos on
Mind anti naiseks-lastetoojaks Hektoril'.
Ma tundsin õnne ennemalt,
Kuid nüüd ju ükski naine olla õnnetum
Ei saa - ei praegu, ei ka hiljem ealeski.
Ma nägin, kuidas mees mul, langes, vastane
ta tappis, poeg, siis müürilt alla heideti,
kui Trooja maa ja linna võitsid Kreeka väed.)

* Kangelase vastuvõtt ja Andromache laul.

Saabub ülemjuhataja, järelejäänud mehed (Kangelane ja Rooduülem) asuvad valveseisangusse. Ülemjuhataja inspekteerib harvenenud ridasid ning ei tee seda justkui

märkamagi.

6.1

ÜLEMJUHATAJA (*Lauldes*): Rääkige!

ROODUÜLEM: (*Arusaamatu lalin*)

ÜLEMJUHATAJA: Jätkake!

ROODUÜLEM: (*Arusaamatu lalin*)

ÜLEMJUHATAJA: Nii?

ROODUÜLEM: (*Arusaamatu lalin*)

ÜLEMJUHATAJA: Miks te ei hoidnud positsiooni?

ROODUÜLEM: Mida?...

ÜLEMJUHATAJA: (*Kangelasele*) Vaid üks teist jäi joonele. Või kaks.

Vaikus.

ÜLEMJUHATAJA: Noh?

KANGELANE: Kui lubate, härra ülemjuhataja. Vaadake, asi on selles, et mingit joont ei olnud.

ÜLEMJUHATAJA: Täpsustage.

KANGELANE: Mingit joont ei olnud. Olid ainult punktid. Isegi mitte punktid. Augud.

Paus. Ülemjuhataja võtab taskust karbi, avab selle ja paneb medali Kangelase rinda.

ÜLEMJUHATAJA (*häirimatult*): Mhmh. Vabalt ja rivotult. Tagasi positsioonidele. Varsti asume rünnakule.

Ülemjuhataja jääb üksi. Ta ette laskub hiiglaslik kaart. Ülemjuhataja jääb seda uurima. Ilmub Andromache. Laulab vanakreeka keeles.

6.2

TÜDRUK 1:

Üksi seal heitlema jäid nüüd Ilioni väed ja argiivid.

Hektor kuid tormas Ilionis kaunisti tehtud teid pidi alla.

Kui läbi laiuva linna ta tõtates Skaia tammeni jõudis,

tõttasid kokku ta ümber seal Ilioni naised ja tütreid,

ahnelt teateid nad nõudsid poegadest, vendadest,
meestest ning omakseist muist.

Ja ta kõigile ütles, et korrast nad paluks jumalaid kõiki:
on ees mure ootamas mitmeid.

Siis väravaist sõjatandrile taas Hektor astuda tahtis.

(Siit hakkab Andromache laulma)

TÜDRUK 1 LOEB TEKSTI EDASI:

Seal tuli joostes vastu ta kallilt ostetud kaasa

Andromache, see ülla Eetioni kuninga tütar.

Vastu tal tuli ka lapsehoidjatar-ammgi,

kel süles poisike, veel päris mõistmatu, lalises rõõmsalt -

Hektori ainus poeg, ilus kui ehatäht ülal taevas.

Kutsus Skamandrioseks isa hell teda,

naeruli näoga ka nüüd isa vaatas vaikides poega.

Kuid ligi Andromache siis läks, pisarais palged,

haaras Hektoril käest, surus ja ütles:

Oh, oled meeletu, mees! Sinu julgus su tapab!

Kas kahju ei ole sul pojast väetimest, ei minust, õnnetust?

Varsti nii leseks jäta mu, varsti sult võtavad hinge argiivid.

Aga kui surm sinu viinud,

siis parem mul ka minna maa hõlma,

sest siis pole troosti mul elus mingit muud enam,

kui sinu kaotan. Siis mulle jääb ainult mure,

sest ei ole mul isa, ei ema hella.

Tapnud taadi on mul välejalgne Achilleus.

Seitse kallist vendagi mul -

kõik ühelainsal päeval astusid Hadese valda.

Emas - noolekas Artemis surmas.

Nii oled, Hektor, sa nüüd isa mulle ja ka ema armas,

kui ka mu ainus vennake ning abikaasa mu kaunis.

Minust kahju nüüd tunne ja last ära tee orvuks
ning oma naist leseks vaeseks.

* Öö saabub, kangelane põgeneb.

Kangelane võtab univormi kuue ja varustuse seljast ja asetab selle ristatud relvadele rippuma. Tekib aumärgiga hernehirmutis. Kangelane uurib seda pisut ja hakkab minema.

7.1

ROODUÜLEM: Kuule, kus su univorm on?

KANGELANE: Panin kuivama. *(Viipab hernehirmutisele)*

ROODUÜLEM: Aa. Nojah. Ahaa. Aurist! *(Lööb kulpi)* Soovin õnne!

Kangelane hakkab lahkuma.

ROODUÜLEM: Hei, kas sul tuld on?

KANGELANE: Mida?

ROODUÜLEM: Tuld, noh. Tead küll. *(Karjatab)* Tuld! *(Naerab)*

Aga mitte nii. Kogupauku pole vaja. Aitab neist vahelduseks.

KANGELANE: Ei... ei, mul ei ole tuld. Enam mitte.

ROODUÜLEM: Kaotasid tikud ära või?

KANGELANE: Ei... ei, mul lihtsalt ei ole tuld. Ma olin tules. Enam ei ole.
Mitte kunagi.

ROODUÜLEM: Mitte kunagi? Tuhkagi, nii hull see asi ka pole.

Kus teised on?

KANGELANE *(mõtleb järele)*: Kaugel. Ma peangi nüüd vist sinna minema.

ROODUÜLEM: Kuule, sa lähed ju vales suunas.

KANGELANE *(seisatab)*: Vist jah. *(Astub edasi, suunda muutmata)*

ROODUÜLEM: Kuule, oota!

Kangelane seisatab.

ROODUÜLEM: Ega sa mõnda head laulu ei tea? Mõnda toredat viisi?
Viisid ja riimid on kuidagi kadunud kõik.

KANGELANE: Ei tea, Hääl võttis laulud ära.

ROODUÜLEM: Mis hääl? Sul pole lauluhäält või? Mul pole ka. Ega sellest pole midagi.

KANGELANE: Ei... Ma ei tea head laulu.

ROODUÜLEM: Ei... oota! Sa lähed vales suunas.

KANGELANE: Surnuaias kõva häälega ei räägita.

ROODUÜLEM: Hei! Kuule... Aurist...?!? Aurist...?!? Sul on ju aurist!?!

Sa ooled ju kangelane?!?

Kangelane lahkub sõjaväljalt. Koori ümin tuleb eelmise alt välja ja jääb peale; jätkub järgmise stseeni all: Ilmub Kangelase sõber. Pole aru saada, kas elus või surnud. Teda saadavad sõdurite vaikivad vaimud.

7.2 & 7.3

KANGELASE SÕBER: Tahtsin andeks paluda.

KANGELANE: Mille eest?

KANGELASE SÕBER: Sa jätsid mind siia.

Maa täis vett.

Vesi täis kehasid.

Porist olid nad tulnud

ja poriks pidid ka saama.

Luudest laotud maapind.

Tuline õhk, nähtamatu tuli.

Tuli, mida oli rohkem kui õhku.

Õhk, milles oli musttuhat häält.

Sina tahtsid hingata.

See on su õigus, kallid sõber.

See on su vabadus.

KANGELANE: Kuidas sul on?

KANGELASE SÕBER: Kui kuidagi enam ei saa, siis...

KANGELANE: ... ei saagi. Kuule, lähme lihtsalt koju. Ah?

KANGELASE SÕBER: Mu kodu on nüüd siin.

Sul oli õigus.

Kui vaadata joont lähedalt
siis muutub see aukude ahelaks.

Paus.

Nad ütlevad, et eikellegimaa.

Milline hale nali.

See on kõigimaa.

Kõigi katkiste kehade maa.

Sajad, tuhanded killud.

KOOR (*sosistades, osaliselt eelneva dialoogi all*):

Vend tuli sõideldes sõjasta,
kättä vääneldes väesta. - Sõtta!

Sõit siis isa ukse ette,
sõit siis ema kambri juurde. - Sõtta!

Isa tuli, ei tunnud poega,
Ema tuli, ei tunnud poega. - Sõtta!

Sõit siis venna ukse ette.

Venda tuli, ei tunnud venda. - Sõtta!

Sõit siis õe ukse ette.

Õde tuli, ei tunnud venda. - Sõtta!

Isa ei tunnud, ema ei tunnud,
Vend ei tunnud, õde ei tunnud.

Sõjamees, sõjahobune,
sõjapussi pihussa, sõjamõõka hõlma alla.

Sõjasaapad jalassa, sõjakindad käessa,
sõjakirjad kinnastessa. - Sõtta!

7.4

HÄÄL: Iga päev pidime üritama eluga pääseda, nii absurdne kui see ka polnud, ainsa lootusega - ja seegi iga kord aina pöörasem - ikkagi tagasi tulla.

Ja et kui me tuleme tagasi, siis ei unusta me kunagi, elu lõpuni, et oleme näinud inimesi, kes on välimuselt nagu teie või mina, aga hullemad kui raisakotkad ja jäledamad kui krokodillid, või need haid, kes ujuvad ümber laevade ja ootavad pärani lõugadega raipeid ja mädanenud liha.

Kõige suurem läbikukkumine üldse on unustada... Unustada see, kes su tappis, ja surra mõistmata, milline elajakari on inimesed. Kui oled juba augu äärel, ei ole mõtet hakata tsirkust tegema, aga unustada ei tohi samuti.

Kõik sõna-sõnalt tuleb sellest loomalikust kurjusest ära rääkida, mida sa näinud oled, ja siis võid pillid kotti panna ja alla kobida. Elutöö on tehtud.

FINITA